

Универзитет „Гоце Делчев“-Штип, Правен факултет
Штип, Република Македонија

ПЕТТА МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА

ОПШТЕСТВЕНИТЕ ПРОМЕНИ ВО ГЛОБАЛНИОТ СВЕТ

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

Штип, 2018

Печати / Print 2-ри Август-Штип / 2- ri Avgust- Shtip

Уредници: Марија Амповска, Кристина Мишева, Елена Максимова

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

316.42(100)(062)

INTERNATIONAL scientific conference Social change in the global worl (5
; 2018 ; Штип)

Општествените промени во глобалниот свет : зборник на трудови / Петта меѓународна научна конференција = Social change in the global world : proceedings / Fifth international scientific conference = Социальные изменения в глобальном мире : сборник материалов / Пятый международная научная конференция. - Штип : Универзитет "Гоце Делчев"

-
Штип, Правен факултет ; Shtip : Goce Delcev University, Faculty of law, 2018

Начин на пристап (URL): <http://js.ugd.edu.mk/index.php/scgw>. - Текст во PDF формат, содржи 1047 стр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 29.08.2018. - Трудови на повеќе јазици. - Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-548-9

а) Општествени промени - Свет - Собири
COBISS.MK-ID 108125706

*All manuscripts were refereed through a double – blind peer - review process.

*No responsibility can be accepted by the publisher or compilers for the accuracy of the information presented. The expressed opinions are of the authors and does not necessarily coincide with the views of the Program Committee and the Organizational Committee of the conference.

Goce Delcev University in Shtip, Faculty of Law
Shtip, Republic of Macedonia

FIFTH INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

SOCIAL CHANGES IN THE GLOBAL WORLD

PROCEEDINGS

Shtip, 2018

Университет им. Гоце Делчева, Юридический факультет
Штип, Республика Македония

ПЯТЫЙ МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

СОЦИАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ В ГЛОБАЛЬНОМ МИРЕ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

Штип, 2018

Организациски комитет / Organizational Committee/ Организационный комитет конференции

Kristina Misheva PhD, Faculty of Law, Goce Delchev University in Shtip, Macedonia,
kristina.miseva@ugd.edu.mk
Marija Ampovska PhD, Faculty of Law, Goce Delchev University in Shtip,
Macedonia, marija.radevska@ugd.edu.mk
Elena Maksimova, LL.M, Faculty of Law, Goce Delchev University in Shtip,
Macedonia, elena.ivanova@ugd.edu.mk
Strashko Stojanovski, PhD, Faculty of Law, Goce Delchev University in Shtip,
Macedonia, strasko.stojanovski@ugd.edu.mk

**Програмски комитет / Program Committee /
Программный комитет конференции**

Agim Nuhiu PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia,
agim.nuhiu@unite.edu.mk
Alenka Verbole PhD, currently- OSCE Mission in Tirana, University of Ljubljana,
Slovenia, alenka.verbole@osce.org
Ana Nikodinovska Krstevska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip,
Macedonia, ana.nikodinovska@ugd.edu.mk
Anastasia Bermúdez Torres PhD, Faculty of Law, Political Science and Criminology,
University of Liege, Belgium, abermudez@ulg.ac.be
Andon Majhoshev PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip,
Macedonia, andon.majhosev@ugd.edu.mk
Belul Beqaj PhD, University of Business and Technology, Department of Political
Science, Prishtina, Kosovo, belul.beqaj@gmail.com
Borka Tushevska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia,
borka.tusevska@ugd.edu.mk
Elena Ivanovna Nosreva PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia,
elena@nosyreva.vrn.ru
Gabriela Belova PhD, Faculty of Law, University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad,
Bulgaria, gbelova@hotmail.com
Gemma Andreone PhD, Institute for International Legal Studies of the Italian
National Research Council (ISGI - CNR), Italy,
gemma.andreone@gmail.com
Ice Ilijevski, PhD, Faculty of security – Skopje, University St. Kliment Ohridski –
Bitola, ilijevski@fb.uklo.edu.mk
Igor Kambovski PhD, Faculty of Law, Goce Delchev University in Shtip, Macedonia,
igor.kambovski@ugd.edu.mk
Ivana Bajakić PhD, Department of Economic Sciences, Faculty of Law, Zagreb,
Croatia, ivana.bajakic@pravo.hr

Jadranka Denkova PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, jadranka.denkova@ugd.edu.mk

James C. Helfrich PhD, Global Scholars, Liberty University, Colorado, USA, jchelfrich@aol.com

Jovan Ananiev PhD, Faculty of Law, University "Goce Delcev"- Shtip, Macedonia, jovan.ananiev@ugd.edu.mk

Jovan Zafirovski, PhD, Faculty of Law, St Cyril and Methodius University in Skopje, j.zafirovski@pf.ukim.edu.mk

Kristina Misheva PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, kristina.miseva@ugd.edu.mk

Kristine Whitable PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, kristine.whitable@ugd.edu.mk

Maciej Czerwinski PhD, Institute of Slavic Philology, Jagiellonian University, Krakow, Poland, maciej.czerwinski@uj.edu.pl

Marija Ignjatovic PhD, Faculty of Law, University of Nis, Serbia, marija@prafak.prafak.ni.ac.rs

Migena Leskoviku Prof. Dr, University of Tirana, Albania, migena.leskoviku@gmail.com

Naser Ademi PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia, dr.naserademi@gmail.com

Natalia Vladimirovna Butusova PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, butusova@law.vsu.ru

Nikolai Baranov PhD, Baltic state technical university Voenmeh, At. Petersburg State University, St. Petersburg, Russia, nicbar@mail.ru

Nives Mazur Kumrić PhD, Faculty of Law, Political Science and Criminology, University of Liège, Belgium, nives.mazurkumric@ulg.ac.be

Novak Krstić, PhD, Faculty of Law, University of Niš, novak@praf.ni.ac.rs

Olga Kosevaliska PhD, University "Goce Delcev"- Shtip, Faculty of Law, Macedonia, olga.kosevaliska@ugd.edu.mk

Ruzica Simic Banovic, PhD, Assistant Professor, Faculty of Law, University of Zagreb, Croatia, ruzica.simic@pravo.hr

Silviu G. Totelecan PhD, Cluj-Napoca Branch of Romanian Academy, Socio-Human Research Department of "G. Baritiu" History Institute, Romania, silviu.totelecan@g.ail.com

Slavejko Sasajkovski PhD, Institute for Sociological, Political and Legal Research, University "St. Cyril and Methodius", Skopje, Macedonia, bilbilef@isppi.ukim.edu.mk

Strahinja Miljkovića PhD, Faculty of Law, Mitrovica, strahinja.miljkovic@pr.ac.rs

Strashko Stojanovski PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, strasko.stojanovski@ugd.edu.mk

Suzana Dzamtoska Zdravkovska PhD, American University of Ras Al Khaimah, Ras Al Khaimah, UAE, suzana.zdravkovska@aurak.ac.ae

Tamara Perisin, MJur (Oxon) PhD, Department of European Public Law - Jean Monnet, University of Zagreb - Faculty of Law, Croatia, tamara.perisin@pravo.hr

Tunjica Petrašević PhD, Faculty of Law, University of Osijek, Croatia,
tpetrase@pravos.hr
Wouter Van Dooren PhD, Public Administration and Management, University of
Antwerp, Belgium, wouter.vandooren@uantwerpen.be
Yuriy Nikolaevich Starilov PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia,
juristar@vmail.ru
Zeynep Ece Unsal, PhD, Istanbul Gelisim University, Faculty of Economics
Administrative and Social Sciences - Department of Political Science and
International Relations, zeunsal@gelisim.edu.tr

Содржина

LAW	7
------------------	---

Алексей Пауль

ФИНАНСОВЫЕ ОСНОВЫ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ	9
---	---

Anđelija Tasić

THE REPERCUSSIONS OF THE NON-SUSPENSORY EFFECT OF THE APPEAL FROM THE PERSPECTIVE OF SERBIAN COURTS	21
--	----

Андон Мајхошев, Војо Беловски, Јани Павловски

РЕЗУЛТАТИ ОД ПОСТАПКАТА ЗА УТВРДУВАЊЕ НА РЕПРЕЗЕНТАТИВНОСТ НА СИНДИКАТИТЕ И ЗДРУЖЕНИЈАТА НА РАБОТОДАВЦИ ВО РМ (ВТОРО ПРЕБРОЈУВАЊЕ)	31
---	----

Ангел Ристов

ЗА ПОТРЕБАТА ОД ПОТЕМЕЛНО УРЕДУВАЊЕ НА ОСТАВИНАТА ВО МАКЕДОНСКОТО НАСЛЕДНО ПРАВО	51
---	----

Артур Анисимов, Вячеслав Просвирнин

О ПРЕДМЕТЕ ПРОКУРОРСКОГО НАДЗОРА ПО ДЕЛАМ О ПРЕСТУПЛЕНИЯХ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ НА СТАДИИ ПРЕДВАРИТЕЛЬНОГО РАССЛЕДОВАНИЯ	67
--	----

Билјана Цоневска Гуњовска

КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА НА ПРАВАТА ОД ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОПСТВЕНОСТ КАКО ПРЕДМЕТ НА ЗАЛОГ	79
---	----

Boris Ljubanović, Ana Đanić Čeko, Petar Grgur

THE SIGNIFICANCE OF THE REQUEST FOR EXTRAORDINARY REVIEW OF VALIDITY OF THE FINAL VERDICT IN THE PROTECTION OF SUBJECTIVE RIGHTS OF THE PARTIES IN ADMINISTRATIVE DISPUTE	95
--	----

Борка Тушевска Гавриловиќ

ПРИНЦИПОТ НА ЦЕЛОСНА ХАРМОНИЗАЦИЈА ВО ЕВРОПСКОТО ДОГОВОРНО ПРАВО	113
---	-----

Валентин Пепељугоски, Ана Пепељугоска

ДОГОВОРОТ ЗА КОРИСТЕЊЕ НА КЛАУД (CLOUD) БАЗИТЕ ВО МАКЕДОНСКОТО И СПОРЕДБЕНОТО ПРАВО	135
--	-----

Vase Rusumanov, Biljana Bogdanova-Smilevska

INDICATORS AND PROCESS OF RADICALIZATION	153
---	-----

Viktoria Serzhanova

THE FUNDAMENTAL PRINCIPLES OF THE CONSTITUTION OF THE REPUBLIC OF POLAND171

Višnja Lachner, Jelena Kasap

PROBLEMS OF THE CIVIL SERVANTS SYSTEM IN OSJEK AT THE TURN OF THE 19TH TO THE 20TH CENTURY187

Жанета Попоска

АНАЛИЗА НА СУДСКАТА ПРАКТИКА НА КОМИТЕТОТ ЗА ПРАВТА НА ЛИЦАТА СО ПОПРЕЧЕНОСТ199

Zeynep Ece Unsal, Ivica Simonovski

ANALYSING THE NEW TACTICS AND STRATEGIES OF PKK IN TURKEY? DO TERRORIST ORGANIZATIONS COPY EACH OTHER?219

Davor Trlin

THE RIGHT OF PEOPLES TO SELF-DETERMINATION TO SECESSION: CONSTITUTIONAL AND INTERNATIONAL ASPECTS.....233

Дејан Мицковиќ, Милица Шутова

ВРШЕЊЕ НА РОДИТЕЛСКОТО ПРАВО ПО РАЗВОДОТ НА БРАК DE LEGE LATA, DE LEGE FERENDA.....247

Димитар Апасиев

КРИВИЧНИТЕ СУДЕЊА ПРЕД РИМСКИОТ СЕНАТ ВО ВРЕМЕ НА ИМПЕРАТОРОТ ТИБЕРИЈ261

Игор Камбовски

СИГУРНОСНИ АСПЕКТИ НА ЕЛЕКТРОНСКАТА ТРГОВИЈА.....279

Ivan D. Milić, Darko T. Dimovski

LEGAL ORGANIZATION OF THE WORK OF PERSONS DEPRIVED OF LIBERTY IN SERBIA293

Ivan Ilic, Sasa Knezevic, Jelena Veselinovic

APPLICATION OF THE PRINCIPLE OF *NE BIS IN IDEM* IN CRIMINAL MATTERS IN THE EU303

Ivana Simonović

THE EFFECT OF PRESCRIPTION ON ENFORCEMENT PROCEEDINGS.....319

Ивица Јосифовиќ

**СУДСКИОТ АКТИВИЗАМ ВО РАМКИ НА СУДОТ НА ПРАВДАТА НА
ЕВРОПСКАТА УНИЈА: КОРИСНА КРИТИКА ИЛИ ПРЕЦЕНЕТ КОНЦЕПТ** .335

Јадранка Денкова , Сузана Џамтовска Здравковска, Бранка Денкова

**ВОНСУДСКА КОНТРОЛА ЗА РАБОТАТА НА ЈАВНАТА АДМИНИСТРАЦИЈА-
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ**357

Jasmina Dimitrieva

**PROTECTION OF MINORITY RIGHTS – A PILLAR OF A DEMOCRATIC
SOCIETY**373

Кристина Мишева, Сузана Димич

**АПОРИИ ЗА ОДАНОЧУВАЊЕТО НА ЦРКВИТЕ И ЦРКОВНИТЕ ДАНОЦИ –
ПРИМЕРИ ВО Р. МАКЕДОНИЈА И Р. СРБИЈА**385

Лазар Нанев, Олга Кошевалиска, Елена Максимова

БАНГКОЧКИТЕ ПРАВИЛА – LEX FERENDA ЗА ЖЕНАТА ЗАТВОРЕНИК.....399

Maja Nastić

**THE CONSTITUTIONAL PROTECTION OF HUMAN RIGHTS IN SERBIA:
CHALLENGES AND PERSPECTIVES**421

Марија Амповска

**ОСИГУРУВАЊЕ ОД ОДГОВОРНОСТ НА ИЗВРШИТЕЛОТ ВО
МАКЕДОНСКОТО ПРАВО**437

Marko Dimitrijević

**LEGAL REGULATION OF ELECTRONIC MONEY IN INTERNATIONAL
MONETARY LAW**459

Milica Sutova, Ksenija Vlaškovic

**LEGAL PROTECTION OF THE TRADEMARK RIGHTS IN LICENSE
AGREEMENT**471

Miomira Kostić, Aleksandar Mihajlović

**VICTIMIZATION ON THE LABOUR MARKET IN THE PROCES OF
GLOBALIZATION**481

Наталия Бутусова

**КУЛЬТУРА УПРАВЛЕНИЯ И КОНСТИТУЦИОННЫЙ ПРИНЦИП
СУВЕРЕНИТЕТА НАРОДА (НА ПРИМЕРЕ РОССИИ)**499

Nerma Čolaković-Prguda

PROCESSES OF REGIONALIZATION AND GLOBALIZATION – ECONOMIC ASPECT.....525

Novak Krstić

SOME DILEMMAS ABOUT THE SURVIVING SPOUSE'S LOSS OF THE RIGHT TO INHERIT THE DECEASED SPOUSE.....539

Олга Кошевалиска. Елена Максимова

КРИМИНОЛОШКИ АСПЕКТИ НА УБИСТВОТО НА ДЕТЕ ПРИ ПОРАЃАЊЕ ВРШЕНО ОД СТРАНА НА ЖЕНА561

Ристо Илиоски, Марија Амповска

ВИДОВИ НА СТЕКНУВАЊЕ БЕЗ ОСНОВА579

Татјана Бялкина Михайловна

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ МУНИЦИПАЛЬНОЙ РЕФОРМЫ595

Татјана Сафронова

РЕФОРМА ИНСТИТУТА ИСКОВОЙ ДАВНОСТИ В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ: ДОСТОИНСТВА И ПРОСЧЕТЫ619

POLITICS635

Ана Никодиновска Крстевска

НУТЕЛА ВЕРСУС НУТЕЛА, РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВЕРСУС ФИРОМ637

Дејан Маролов, Страшко Стојановски

ПОСТИЗБОРНИ УСТАВНИ ДИЛЕМИ И ФОРМИРАЊЕТО НА ВЛАДА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА653

Зоран Јовановски, Билјана Каровска-Андоновска

МУЛТИЛАТЕРАЛНА ДИПЛОМАТИЈА И НЕЈЗИНАТА ПОСТАВЕНОСТ СПРЕМА МЕЃУНАРОДНОТО И ДИПЛОМАТСКОТО ПРАВО669

Iskren Ivanov

STRATEGIES AND TOOLS FOR HYBRID CONFLICTS RESOLUTION IN XXI CENTURY685

Йорданка Галева

**МОДЕЛИ НА ПОЛИТИЧКО УРЕДУВАЊЕ И МУЛТИКУЛТУРАЛНИ АСПЕКТИ
ВО ШВАЈЦАРСКОТО И МАКЕДОНСКОТО ОПШТЕСТВО705**

Marin Beroš, Marta Božina Beroš

**THE EUROGROUP: REFLECTIONS ON LEGITIMACY AND ACCOUNTABILITY
.....731**

Николай Баранов

РОССИЯ И ЕВРОПА: ЕДИНСТВО И БОРЬБА ПРОТИВОПОЛОЖНОСТЕЙ ..745

Ольга Попова Валентиновна

**ВЫБОРЫ С ЗАРАНЕЕ ИЗВЕСТНЫМ РЕЗУЛЬТАТОМ: МОДЕЛИ
ЭЛЕКТОРАЛЬНОГО АБСЕНТЕИЗМА РОССИЙСКИХ СТУДЕНТОВ761**

Петар Поп-Арсов

**ВЛИЈАНИЕТО НА РЕФОРМИТЕ НА ЕВРОПСКАТА КОНВЕНЦИЈА ЗА
ЧОВЕКОВИ ПРАВА ВРЗ ЗАЈАКНУВАЊЕТО НА ЕФИКАСНОСТА НА
ЕВРОПСКИОТ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА.....777**

Петр Смирнов

**ВЛИЯНИЕ СПОРА ОБ ИМЕНОВАНИИ МАКЕДОНИИ НА ВНЕШНЮЮ
ПОЛИТИКУ МАКЕДОНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ.....801**

Тони Ѓоргиев, Гоце Стоиловски

**ПРИМЕНИВОСТА НА МЕЃУНАРОДНОТО ХУМАНИТАРНО ПРАВО ВО
СЛУЧАЈ НА НУКЛЕАРНА ВОЈНА.....817**

Јрослава Шашкова

**ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ПАРТИЙНОЙ СИСТЕМЫ В СОВРЕМЕННОЙ
РОССИИ829**

Yavor Raychev

VALERIY GERASIMOV AND DOCTRINE ON HYBRID WAR.....845

SOCIETY.....863

Драган Стефановски

**УРБАНИОТ НАЧИН НА ЖИВОТ И СОЦИО-ЕКОНОМСКИТЕ (СЛОЕВИ)
РАЗЛИКИ ВО ГЛОБАЛНОТО ОПШТЕСТВО865**

Македонка Радуловиќ

СЕМЕЈСТВОТО И РЕЛИГИСКИТЕ ВРЕДНОСТИ885

Никола Амбаров

**ЈАЗИК И НАЦИОНАЛИЗАМ. БУГАРСКО-МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИЧЕН СПОР
ВО КОНТЕКСТ НА ПОТПИШАНИОТ ДОГОВОР ЗА ДОБРОСОСЕДСТВО
МЕЃУ ДВЕТЕ ЗЕМЈИ.....**915

Ranka Jeknić, Blanka Čop

**CRIME AND DEVIANCЕ IN THE CONTEXT OF “LATE” MODERNITY AND
GLOBALIZATION**941

Slavejko Sasajkovski, Ljubica Micanovska

**THE DOCTRINE OF CONDOLEEZZA RICE AND NEW MIDDLE EAST TODAY
.....**959

Страшко Стојановски, Јадранка Денкова

**МИГРАЦИИ НА МЛАДИ ОД РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА: ДЕМОГРАФСКИ
ПОКАЗАТЕЛИ И ПЕРЦЕПЦИИ НА ЈАВНОТО МИСЛЕЊЕ.....**975

MEDIA AND COMUNICATION989

Marija Drakulovska Cukalevska, Anica Dragovic, Tatjana Stojanoska Ivanova

NEW MEDIA AND CHANGES IN COMMUNICATION TYPES991

Milena Yankova

MEDIA TRANSPARENCY AND ITS IMPACT ON PR ACTIVITY999

Plamen Atanasov

FAKE NEWS BETWEEN ARTEFICIAL INTELLIGENCE AND CREDIBILITY .1017

Сузана Џамтоска-Здравковска, Андон Мајхошев, Драган Донеv

**РЕГУЛИРАЊЕ НА РАДИОДИФУЗНИТЕ ПРОГРАМИ ВО МАКЕДОНСКОТО
ЗАКОНОДАВСТВО И ЗАШТИТА НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ВРЕДНОСТИ И
ПРИНЦИПИ**1031

Страшко Стојановски

УДК.314.15-053.6(497.7:100)1988/2016”

Правен факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Р. Македонија

strasko.stojanovski@ugd.edu.mk

Јадранка Денкова

Правен факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Р. Македонија

jadranka.denkova@ugd.edu.mk

МИГРАЦИИ НА МЛАДИ ОД РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА: ДЕМОГРАФСКИ ПОКАЗАТЕЛИ И ПЕРЦЕПЦИИ НА ЈАВНОТО МИСЛЕЊЕ¹

Апстракт

Во трудот се анализираат основните демографски показатели за популациското движење во Република Македонија, со фокус на одредени податоци за миграциските движења. Интензивната миграција, во прв ред на младо население до 40 годишна возраст, со различни интензитети се одвива во последните две декади. Ова е особено карактеристично за постконфликтниот период, но во прв ред се базира на различни социо-економски индикатори. Преку анализа на две анкетни истражувања спроведени во 2014 и 2018 година на Правниот факултет во Штип се вклучуваат различни категории на млади, во прв ред од Источниот дел на Република Македонија. Бидејќи секоја претопставка за иден развој во различни општествени сфери (економија, образование, наука и сл.) се поврзани со демографските потенцијали на младото работноспособно население, преку спроведените истражувања можат да се генерираат одредени претпоставки за потенцијалите на развојот на општеството во иднина.

Клучни зборови: *млади, демографија, миграции, Македонија, Европа.*

¹ Трудот е резултат на проектот „Детерминанти за образовна мотивација и миграција на младите во источниот и југоисточниот регион на Република Македонија“, кој се реализира на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип.

MIGRATION OF YOUTH FROM REPUBLIC OF MACEDONIA: DEMOGRAPHIC INDICATORS AND PERCEPTIOS OF PUBLIC OPINION

Abstract

In this paper we are analyzing basic demographic indicators for the population movement in Republic of Macedonia, with focus on migration movements. The intensive migration, basically including young population up to 40 years of age, with different intensity, is characteristic for the last two decades. This is typical for the post conflict period, and based on different socio-economic indicators. Through analyses of two surveys conducted in 2014 and 2018 on Faculty of Law in Shtip, are included different categories of youth from the East part of Republic of Macedonia. Every produced theses for future social development (economy, education, science etc.) are dependent from demographic indicators of the youth population, and through the conducted research we can generate assumptions for the potential of general social development.

Keywords: *youth, demography, migration, Macedonia, Europe.*

Вовед

Демографскиот потенцијал на една држава, регион, или населено место, е главниот предуслов за креирање на било какви политики и проектирање на евентуален иден развој (економски, политички, образовен, здравствен и сл.). Оттука, генералните тенденции на демографска депопулација поврзана со нискиот степен на наталитет, во земјите на источна Европа е надополнета со механичка миграција на населението. Дури и членството во Европската Унија и во НАТО, на дел од земјите од бившиот комунистички блок, не ги понуди очекуваните резултати за брз економски развој. Напротив, отворените граници и можноста за мобилност на населението во Бугарија, Романија и Хрватска, на пример, придонесе за масовен одлив на работоспособно младо население. Слични се процесите и во земјите кандидати, како што е случајот со Република Македонија.

Но генеричката анализа на ваквите процеси, во најмала рака истите ги релативизира и сведува на циклични процеси на движење на населението. Во историјата постоеле масовни придвижувања на населението, од големи преселби на народите, миграции во земјите од новиот свет по големите географски откритија, па се до принудните миграции кои настануваат како резултат на распадот на големите империи и војните во 19 и 20 век. Се разбира, економската миграција исто така има свои континуитет, особено доколку зборуваме за земјите од источна и југоисточна Европа. Ваквите тенденции, во

главно ги имаат истите карактеристики и во бранови последните два века се одвиваат од исток кон запад.

Основни карактеристики на миграциските движења на младите

Миграциските движења како процес на алокација на населението во глобални размери, дополнително стимулирано од економската диспропорционалност, политичката нестабилност, воените конфликти, но и генереалниот глобализирачки тренд на мобилност се интензивира во последните неколку декади. Така бројот на мигранти во светски размери е во пораст од 154 милиони во 1990 година, 175 милиони во 2000 година, па се до 223 милиони мигранти во 2013 година.² Притоа јасно се забележува трендот на миграција на младите категории на население од 18 до 35 годишна возраст дури и во високо развиените земји како што се Данска, Германија, Холандија, Италија, Норвешка, Шведска или Словенија (Cortina, Taran and Raphael (ed.), 2014).³

Покрај економските претпоставки, движечки фактор за миграција кај младите е и образованието, особено на секундарно и терцијално ниво.⁴ Овој фактор за миграција најчесто се однесува на категоријата од 15 до 25 годишна возраст, почесто опфаќајќи ја машката наспроти женската популација и средно-високите социјални слоеви. Урбано-руралниот карактер на образовните миграции се однесува на повисоките образовни институции, придвижено од избегнување на мануелниот труд во руралните средини и желбата за миграција во урбаните центри кои истовремено се и образовни центри. Во оваа насока, се разбира, значаен е и факторот на надворешна миграција предизвиката од желбата за

² Според Извештајот на Меѓународната организација за миграции во 2015 година бројот на мигранти изнесува околу 244 милиони. Или бројот на мигранти во 1970 година изнесува 2, 3 % од светското население, во 1990 година 2, 9 %, а во 2015 година 3, 3 % од вкупниот број на светското население (World Migration Report, 2018).

³ Во земјите од централна и западна Европа неповолните демографски процеси дополнително се поврзани со нискиот наталитет, зголемувањето на старосната граница на населението и мобилноста на младото население. Проценките се дека до 2050 година, земјите членки на Европската Унија би изгубиле повеќе од 70 милиони население. Притоа, на механичката имиграција кон Унијата се гледа како на фактор кој само може да ја ублажи ваквата неповолна состојба (Muenz, 2007).

⁴ Кога се зборува за меѓународниот трансфер на човечки капитал, особено за категориите на младо население кое се стекнува со високо образовни компетенции, многу често се користи терминот „одлив на мозоци“ (brain drain Eng.). Во овој контекст, јасно е забележлива тенденцијата на придвижување на населението од земјите во развој кон високо развиените земји во светот, а можноста за трајна миграција директно е поврзана со понискиот социјален статус во земјите на потекло. Сепак, проценката е дека дека ваквата миграција е оптимална и изнесува околу 10 проценти од младите високообразовни кадри во земјите во развој (Docquier, 2014).

стекнување најчесто на високо образование иако за истото постојат можности во матичните земји. Многу често, младите кои доаѓаат од земјите во развој, при стекнување со високо образовни квалификации, гледаат можност за трајно иселување (Browne, 2017). Во овој контекст интересно е да се спомене улогата на роднинско-фамилијарните врски како канал за миграција на младите, при што, особено за образовната миграција семејството е главен извор за финансирање на младите. Овој процес има потенцијал да стане ретрограден, доколку образовната се трансформира во економска миграција, кога младите доставуваат финансиска поддршка на членовите на нивното семејство во земјите од кои потекнуваат (Heckert, 2015).

Миграција на младите од земјите на Југоисточна Европа

Традицијата на економско мигрирање на населението од земјите на регионот на Југоисточна Европа дополнително беше надополнета со насилната дезинтеграција на поранешната југословенска федерација, политичката нестабилност, лошата економска политика поврзана со сомнителната приватизација на општествениот капитал, војните и генерално, лошите економски параметри воопшто. Оттука, за многу автори, несомнено, примарен фактор за интензивирањето на миграцијата особено кај младите категории на население е високиот степен на невработеност и сиромаштија. Дополнителни индивидуални варијабли кои влијаат на миграцијата се полот, возраста, степенот на образование, бројот на членови во семејството и семејниот статус, кои исто така, може да влијаат за зголемување или намалување на миграцијата (Malaj and Malaj, 2017).

Според Балканскиот барометар за 2017 година, на ниво на Југоисточна Европа 27 % од населението својот социо-економски статус го определиле како подпросечен, со високи 35 % од граѓаните на Албанија и 33 % од граѓаните на Србија. Притоа 45 % од граѓаните во регионот размислуваат да мигрираат и да работат надвор од земјата, или тоа се 50 % од граѓаните на Албанија и Босна и Херцеговина, или 45 % од граѓаните на Македонија (Balkan Barometer, 2017).

Генерално, миграцијата од регионот на Југоисточна Европа има значајни позитивни и негативни реперкусии врз севкупниот потенцијал за социо-економски развој. Така на пример, дотациите од иселениците придонесуваат за развој на економиите на државите во регионот, поттикнувајќи ја потрошувачката и инвестициите. Од друга страна одливот на млада и квалификувана работна рака ја редуцира активноста во рамките на приватниот сектор, надворешната конкуритивност и влијае врз порастот на социјалното трошење наспроти порастот на БДП. Тенденцијата, исто така, зборува дека населението кое емигрира од регионот, е помладо и со повисоко образование од просекот во земјите кои ги напуштаат (Atoyan and Others, 2016).

Според истражувањето на Балканската регионална платформа за младинска партиципација и дијалог, најголем дел од младите во регионот на земјите од Западен Балкан, надвор од државата патуваат еднаш до двапати годишно, најчесто на патувања, одмор со семејството или на обуки или образовни програми. 60 % сметаат дека во нивните земји не се нудат доволно можности за квалитетен живот на младите. Подобриот живот во другите земји, според ова истражување се должи на поголемите можности да се најде добро вработување, поголемите можности за напредок во кариерата, подобро формално и повеќе можности за неформално образование, како и подобри примања. Најголем дел од младите би сакале постојано да се иселат во некоја од земјите членки на ЕУ, а причината за евентуалното напуштање на земјата се бара во поголемите можности за вработување согласно квалификациите кои младите ги поседуваат и подобриот стандард за живеење (Popović and Gligorović, 2016).

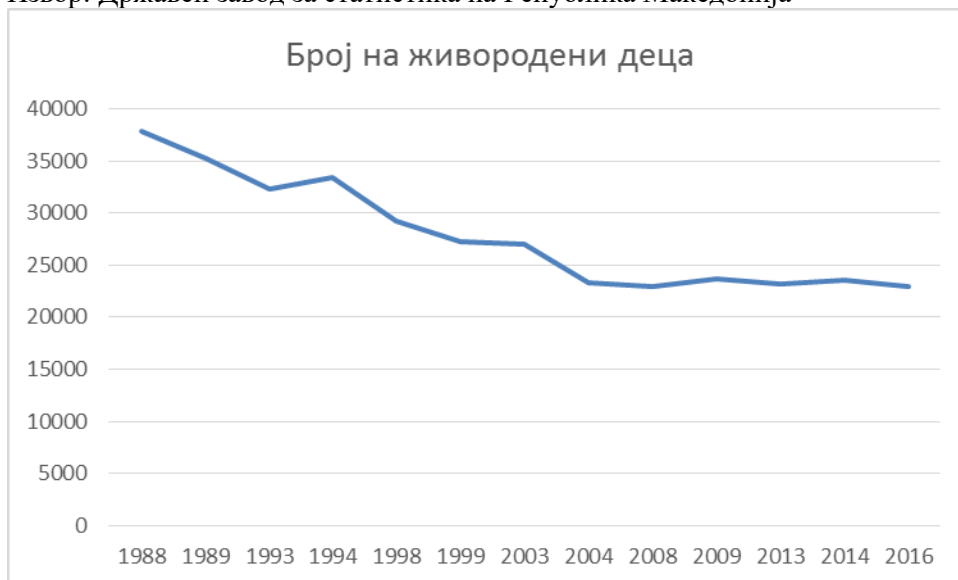
Демографски показатели и емиграција на младите од Република Македонија

Базичната демографска слика за Република Македонија подеднакво се базира на индикаторите поврзани со степенот на наталитет и демографски потенцијал и со механичката циркулација на населението поврзани со миграцијата внатре, но пред се надвор од државата. Основните демографски показатели во последните три декади укажуваат на тренд на опаѓање на живородени деца (Графикон 1).

Графикон 1

Број на живородени деца во Република Македонија

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија

Трендовите за миграција на населението во рамките на поширокиот регион на Југоисточна Европа се пресликуваат и во случајот на Република Македонија. Сепак, претставува проблем да се утврди точниот број на емиграција од земјата. Додека според официјалните статистички извори во периодот од 1994 до 2013 година од Македонија емигрирале 11 380 лица, според одредени проценки на меѓународни организации проценката е дека оваа бројка до 2013 година изнесува помеѓу 450 000 и 630 000 лица, или помеѓу 20 % и 30 % од вкупното население.⁵ Притоа, во најголем дел се калкулира со релативно младо и работоспособно население (The Economist, 2017).⁶ Според карактерот на емиграцијата, истата може да се структурира во три категории: Трајна миграција на семејства или обединување на семејства, Привремена или циркуларна економска емиграција (вработување) или привремена миграција поради образовни цели, обуки или посета на членови на семејството, како и Илегално напуштање на земјата или барање на заштита во трети земји (Bornarova and Janevska, 2012).

Според спроведеното истражување на Динковски и Марковска-Симоска, регионалните трендови се пресликуваат кај младите во Република Македонија. Дури 69 % од студентите изјавиле дека би сакале да работат надвор од земјата, а главната причина се базира на економските претпоставки за подобро вработување и поголеми примања (Dinkovski and Markovska-Simoska, 2018). Според истражување спроведено на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања, доколку би имале можност за студирање надвор од државата, 48, 8 % од младите би сакале да студираат во некоја од земјите членки на ЕУ, а 25, 2 % во САД. Индикативно, според истото истражување е тоа што младите преферираат да работат во државната администрација, наспроти приватниот сектор (Топузовска Латковиќ и др., 2013). Токму слабата развиеност

⁵ Според Светската банка главните дестинации на емигрантите од Република Македонија до 2011 година се Италија, Германија, Швајцарија, Австрија, Словенија, Хрватска, Франција, Австралија, Турција и Канада (Profile of Migration and Remittances: Macedonia, 2012).

⁶ Во рамките на Стратегијата за демографски политики на Република Македонија 2015-2024 година, еден од клучните приоритети е достапност на релевантни податоци за миграциите. Ова зборува за методолошките недостатоци и севкупно, недостатоци во ефективноста за прибирање на податоци на државните органи и институции Министерство за труд и социјална политика на Република Македонија, 2015).

Според анализите на официјалните статистички податоци не постои драстична разлика помеѓу емиграцијата и имиграцијата во Република Македонија, ниту според регионалната застапеност, ниту според полот, возраста, брачниот статус и сл. (Sotiroski and Hristoski, 2014). Сепак, ваквите податоци се далеку од реалната слика и фактичка состојба.

на приватниот сектор, наспроти државниот клиентелизам и очекување, се чини се клучен фактор за дополнително креирање на мотивациски фактори за миграција на младите надвор од државата.

Сепак, главниот фактор за миграција на младите и понатаму останува недостатокот на можности за вработување, особено во областите согласно стекнатите образовни квалификации. Според последните статистички податоци од Државниот завод за статистика на Република Македонија за првиот квартал од 2018 година, од 82 163 работоспособни на возраст до 24 години, 45 770 се вработени, а 36 393 се регистрирани како невработени (Државен завод за статистика на Република Македонија, 2018). Иако постои блага тенденција на намалување на невработеноста кај младите, сепак процентот останува релативно висок. За илустрација, табелата подолу нудиме податоци за периодот 2011-2014 (Табела 1).

Табела 1

Стапка на невработеност според возрасни категории, во проценти

Според Акциониот план за вработување на младите во периодот 2016-2020 (Зинзарова и Ванчов, 2017).

Возрасна група/година	2011	2012	2013	2014
До 24 години	55, 3 %	53,9 %	51, 9 %	53, 1 %
25-29 години	47 %	47 %	45,5 %	45,1 %
30-64 години	28,7 %	26 %	24 %	22,9 %

Според истражувањето на Зинзарова и Ванчов постојат неколку сериозни индикатори кои влијаат врз степенот на емиграција кај младите. Како, што може да се забележи од претходно изнесените податоци, младинската невработеност е клучниот фактор, но исто така тука влијаат нејасните демографски политики и показатели во државата, кај што бројот на вработени останува речиси ист а бројот на невработени се намалува, како и лошиот квалитет на формалното образование (Исто).

Резултати од истражувањето

Методологија на истражувањето

Во продолжение ќе бидат презентирани резултатите од два анкетни прашалници спроведени од тим на професори и студенти на Правниот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип. Двете анкети се однесуваат на испитаници млади до 35 години од Источниот и Југоисточниот плански регион во Република Македонија. Најголемиот дел од испитаниците се од македонска етничка припадност и христијанска вероисповест, а според статусот најзастапени се средношколци од средните училишта во регионите во кои се врши истражувањето и студенти од Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип.

Првата анкета е реализирана во 2014 година на примерок од 207 испитаници, додека втората е реализирана во 2018 година на примерок од 298 испитаници.

Резултати од истражувањето

Од истражувањата можеме да забележиме дека најголем број од младите би заминале во друга држава. Притоа постои незначително отстапување во резултатите во 2014 и 2018 година (Табела 2). Ваквата состојба ја одразува регионалната перцепција на младите, а исто така, е во корелација со резултатите од слични истражувања во Република Македонија.

Табела 2

Дали би заминале во друга држава	Да	Не	Не знам	Нема податок
2014	77, 3 %	9, 7 %	11, 1 %	1, 9 %
2018	76, 8 %	5, 7 %	15, 8 %	1, 7 %

На прашањето Зошто би заминале во друга држава?, забележлива е разлика во ставовите на младите. Имено, јасно е воочливо дека се зголемува тенденцијата на младите да го продолжат терцијалното образование надвор од државата, па следствено повеќе од младите во 2018 година би заминале надвор од државата поради учење или студирање.⁷ Сепак привремениот карактер на идејата за иселување на младите, како и економската основа на истото, се огледува во фактот дека најголем дел би заминале поради заработувачка (Табела 3). Оттука, според последното истражување од 2018 година, лошата економска состојба е главната причина поради која младите би ја напуштиле државата (Графикон 2).

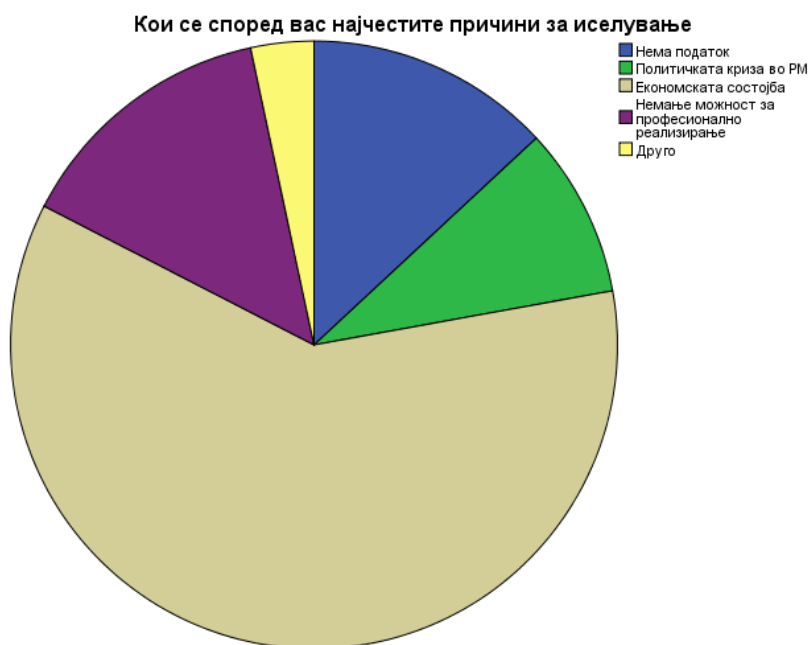
Табела 3

Зошто би заминале во	Туристички	Студирање/учење	Градење на професионална или	Заработувачка	Друго	Нема податок
----------------------	------------	-----------------	------------------------------	---------------	-------	--------------

⁷ Општиот тренд покажува дека околу 10 % од средношколците планираат своето образование да го продолжат на универзитети надвор од државата. Покрај традиционалните образовни дестинации поврзани со универзитети во Западна Европа и САД, како и Бугарија и Грција во соседството, последниот тренд укажува дека голем број на средношколци од Македонија, универзитетското образование го продолжуваат на некој од универзитетите во Словенија. Оттука процентот на оние кои ќе студираат надвор од државата во иднина се очекува да расте (Stojanovski, Denkova and Marolov, 2018).

друга држава?			спортска кариера			
2014	15, 5 %	7, 7 %	14 %	57 %	1 %	4, 8 %
2018	12, 4 %	18, 8 %	12, 8 %	41, 6 %	4 %	10,4 %

Графикон 2

Од спроведените истражувања можеме да забележиме дека незначително се намалува процентот на млади кои се ориентирани кон трајно иселување од државата. Но, доколку го имаме фактот дека оние кои се неодлучни речиси двојно се зголемени, а се намалува процентот на младите кои тврдат дека по одредено поминато време надвор од државата би се вратиле, тогаш, можеме да генерираме спротивен заклучок, или во најмала рака да покренеме извесен сомнеж (Табела 4).

Табела 4

Дали по подолг претстој во	Да	Не	Не знам	Нема податок

друга држава би се вратиле во Македонија?				
2014	50, 2 %	17, 4 %	28 %	4, 3 %
2018	40, 3 %	15, 8 %	41, 9 %	2 %

Најпопуларни дестинации за младите во регионите кои се предмет на истражување се Германија, САД и како што може да се забележи од последното истражување Швајцарија (Табела 5). Интересно е дека во Источниот и Југоисточниот регион на Република Македонија иселувањето се одвива во бранови, при што во различни временски интервали, популарни се различни земји. На пример, до 90-те години од минатиот век најпопуларна е Германија, подоцна, во првата декада од овој век, голем дел од иселувањата беа насочени кон Италија, за денес, најпопуларна дестинација да стане Швајцарија. Преференцијата на САД, сепак во голема мера, никогаш не предизвикала значителни иселувања во овој правец.

Во која од наведените земји гледате можност за вработување или трајно иселување?	2014	2018
<i>САД</i>	30, 4 %	16, 8 %
<i>Германија</i>	30, 9 %	24, 5 %
<i>Велика Британија</i>	7, 2 %	5 %
<i>Скандинавските земји</i>	9, 2 %	4, 4 %
<i>Италија</i>	2, 9 %	2 %
<i>Катар/Дубаи</i>	7, 7 %	3, 4 %
<i>Авганистан/Ирак</i>	1 %	0, 3 %
<i>Швајцарија</i>	/	22, 1 %
<i>Во ниту една</i>	3, 9 %	1, 3 %
<i>Друго</i>	4, 3 %	3 %
<i>Нема податок</i>	2, 4 %	17, 1 %

Речиси унисони се ставовите на младите и во 2014 и во 2018 година, кога се работи за примарниот фактор, поради кој, при евентуална миграција би се вратиле во државата, а тоа е семејството. Во 2014 година 71, 5 % изјавиле дека во Македонија би се вратиле примарно поради семејството, додека во 2018 година за оваа опција се определиле 69, 1 %. Останатите фактори, како што се подобрените услови за живеење, образование, партнер, градење на професионална кариера и сл., имаат минимален удел во носењето на одлуки на

младите. Оттука, можеме да претпоставиме дека генералните услови во државата и поврзаноста на младите со истата укажуваат на негативен однос и очекувања. Од друга страна, западниот ингивидуалистички пристап не може да се аплицира бидејќи, исто така, незначителна улога игра и поврзаноста со партнерот. Традиционалноста во општеството се рефлектира во се уште силните врски кои младите ги градат во рамките на семејството и тоа е примарниот елемент кој ги поврзува за локалната средина, државата, па дури и поширокиот регион.

Заклучоци и препораки

Во Република Македонија забележлив е недостатокот на релевантни податоци за миграција на младите и миграција на населението генерално. Десетиците илјади иселени според официјалните статистички податоци не ја отсликуваат реалноста, а според оценките на одредени странски институции бројката најверојатно надминува половина милион. Традиционалните основи за миграција од Република Македонија, како и регионот на Југоисточна Европа се надополнети со глобализирачките процеси на мобилност на населението, но и внатрешните фактори поврзани со политичката нестабилност, слабиот капацитет на институциите, но најчесто со лошите економски показатели. Како што може да се проследи во трудот, економската миграција на младите е предизвикана од високиот степен на невработеност. Следствено, во перцепциите на младите од Источниот и Југоисточниот плански регион на Република Македонија, исклучително е висок процентот на оние кои би сакале да мигрираат во други земји. Емиграцијата не секогаш е поврзана со желбата за трајно иселување, која според истражувањето сепак може да се искачи до 1/5 од младото население. Поврзувањето на младите со локалната заедница и државата во целина најчесто се врзува со семејството.

Следствено според резултатите од истражувањето можеме да ги дадеме следните препораки:

- Поврзување на државните институции и статистички центри со Универзитетите и Невладиниот сектор, со цел разработка на соодветна методологија за утврдување на обемот и карактерот на емиграцијата, особено на младото население;
- По спроведување на соодветни мапирања на миграциите, генерирање на соодветни долгорочни политики за справување со истата;
- Поврзување на научните и истражувачки центри, како и на државните институции, со мигрантските заедници кои веќе егзистираат надвор од државата, со цел да се направи соодветно сондирање и да се обезбедат услови за делумен поврат во земјата;
- Вклучување на младите во процесот на донесување на одлуки на локално ниво;

- Надворешната миграција може да се намали само со спроведување на мерки за внатрешна децентрализација и јакнење на локалните заедници;
- Зајакнување на традиционалните семејни вредности.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Atoyan, Ruben and Others (2016) Emigration and Its Economic Impact on Eastern Europe. IMF Staff Discussion Note.
- Balkan Barometer 2017, Public Opinion Survey. Sarajevo: Regional Cooperation Council Secretariat (RCC).
- Bornarova, Suzana and Verica Janeska (2012) Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Central and Eastern Europe, Final Country Report, The Former Yugoslav Republic of Macedonia. European Commission, DG Employment, Social Affairs and Inclusion.
- Browne, Evie (2017) Evidence on education as a driver for migration. Bo, Helpdesk Report: Knowledge, evidence and learning for development.
- Cortina, Jeronimo, Patrick Taran and Alison Raphael (Ed.) (2014) Migration and Youth: Challenges and Opportunities. Global Migration Group: UNICEF.
- Dinkovski, Vladimir and Silvana Markovska-Simoska (2018) Brain drain as a function of sustainable development in the Republic of Macedonia. Bo, Industrija, Vol.46, No.1, стр. 173-189.
- Docquier, Frédéric (2014) The brain drain from developing countries. Bo, *IZA World of Labor*. wol.iza.org.
- Heckert, Jessica (2015) New perspective on youth migration: Motives and family investment patterns. Bo, *Demographic Research: Volume 33, Article 27*, стр. 765-800.
- Malaj, Emi and Visar Malaj (2017) Poverty and Migration in Western Balkan Countries. Bo, *European Journal of Multidisciplinary Studies*, Vol.4, Nr.2, стр. 51-57.
- Muenz, Rainer (2007) Aging and Demographic Change in European Societies: Main Trends and Alternative Policy Options. Discussion Papers, NO. 0703: Hamburg Institute for International Economics.
- Popović, Marija and Aleksandra Gligorović (2016) Youth Mobility in the Western Balkans the Present Challenges and Future Perspectives: Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Kosovo, Serbia, the former Yugoslav Republic of Macedonia. Balkan Regional platform for youth participation and dialogue.

- Profile of Migration and Remittances: Macedonia (2012) World Bank Report. (Види <http://siteresources.worldbank.org/INTECA/Resources/Macedonia.pdf>). Пристапено 25. 07. 2018 година.
- Sotiroski, Kosta and Ilija Hristoski (2014) Statistical Performances of Population Migration in the Republic of Macedonia at the Beginning of the 21st Century. *Во, Migracijske i etničke teme* 30-1. стр. 33–65.
- Stojanovski, Strashko, Jadranka Denkova and Dejan Marolov (2018) Higher Education in Republic of Macedonia: Challenges and Perspectives. *Во, Balkan Social Science Review*, Vol 11. стр. 95-115.
- The Economist (2017) Macedonian emigrants estimated at more than 30% of population. (<http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=285169212&Country=Macedonia&topic=Economy&subtopic=Forecast&subsubtopic=Economic+growth&u=1&pid=746725858&oid=746725858&uid=1>) Пристапено 24. 07. 2018.
- World Migration Report of 2018, Geneva, International Organization for Migration (IOM).
- Државен завод за статистика на Република Македонија (2018) Активно население во Република Македонија, Резултати од Анкетата за работна сила, I тримесечје од 2018 година. Работоспособно население според економската активност, по возрастни групи и по пол.
- Зинзирова, Сања и Димитар Ванчов (2017) Како до намалување на младинската емиграција од Република Македонија?. Скопје: Платформа за мултикултурализам.
- Министерство за труд и социјална политика на Република Македонија (2015) Стратегија за демографски политики на Република Македонија 2015-2024 година.
- Топузовска Латковиќ, Марија, Мирјана Борота Поповска, Елеонора Серафимовска и Анета Цекиќ (2013) Студија за младите во Република Македонија. Скопје: Институт за социолошки и политичко-правни истражувања.